

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 2

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
соціалізація та соціальна адаптація особистості”,
м. Київ, МАУП, 14 травня 2010 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім О-72 “Персонал”, 2010 —

Вип. 2 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, м. Київ, МАУП, 14 трав. 2010 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 2011. — 208 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
- © ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011

ЗМІСТ

К. В. Корсак

*Альтруїзм — найвища цінність освіти
і виховання у XXI столітті.....* 5

М. П. Лукашевич

*Соціологія соціальної роботи:
дослідницькі можливості проблем
соціалізації людей з особливими
потребами.....* 11

Ю. М. Сафонов

*Стандартизація освіти як складова
інноваційно-прогресивного впливу
на підготовку студентів фахових
спеціальностей.....* 16

М. І. Рудакевич

*Шляхи та умови розвитку творчого
мислення студентів вищого
навчального закладу.....* 18

К. І. Приходченко

*Шляхи та умови розвитку професійних
якостей педагога.....* 20

Л. Б. Шостак

*Бізнес-освіта в Україні: проблеми
і перспективи розвитку.....* 24

Н. М. Чернуха

*На шляху до толерантності
та взаєморозуміння як пріоритетних
складових соціальної самореалізації
сучасної молоді.....* 30

О. В. Баєва

*Система вищої освіти в США:
державно-громадські засади
управління.....* 34

П. Валла, В. В. Мироненко,

І. Г. Саєвич

Евтифроніка та її завдання..... 39

О. М. Рудакевич

*Студентські дебати як ефективний
засіб формування політичної
культури молоді.....* 43

В. П. Савельєв

*Кризові явища в системі вищої освіти
України та деякі шляхи їх подолання.....* 45

Ф. М. Медвідь

*Сучасний український виховний ідеал
в умовах необхідності зміцнення
національної єдності.....* 51

І. М. Найдьонов

*Інтерактивне навчання в системі
підготовки менеджера освітніх
організацій.....* 56

Т. І. Науменко

*Використання комп'ютера
в дошкільному закладі в період
адаптації дітей раннього віку.....* 61

Л. І. Романовська

*Соціальна робота в Україні в контексті
системного підходу.....* 66

В. В. Шконда

*Синергетика в образовательной
деятельности.....* 72

В. В. Токар

*Ціннісні пріоритети освіти в контексті
посткризової мобілізаційно-інноваційної
моделі співрозвитку України.....* 74

Л. О. Згала-Лозинська

*Особливості активізації процесу
навчання студентів із застосуванням
інтернет-технологій.....* 78

В. А. Гапоненко

*Напрями підвищення рівня викладання
політичної науки в Україні.....* 82

В. М. Колтаков

*Проблема поняттєво-категоріального
апарату в педагогіці розвитку.....* 87

С. В. Капанов

*К вопросу мониторинга здоровья студентов
и ученической молодежи в современных
социокультурных условиях Украины.....* 96

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 2, 2011, 82–86

Політологія — це одна з наймолодших навчальних дисциплін у державах пострадянського простору. Ідеологія СРСР проголошувала науку про політику псевдознанням, а всі її категорії розглядалися крізь призму дихотомії соціалізм-капіталізм. Саме це стало причиною недостатньо високого рівня викладання політичної науки в Україні.

Наслідками переслідування науковців за найменший відхід від партійних догм є насамперед відсутність багато-парадигмального підходу та різнобічної методології. Вплив марксизму на дослідження політичних явищ послабився лише в кінці 80-х років, проте однобічний погляд, захоплення філософськими аспектами політологічної проблематики ще й досі помітний.

Не менш загрозливою є й схильність трактувати політологію як дисципліну, що позбавлена чітких законів, методів та принципів. Саме таке ставлення позбавляє політичну науку об'єктивних критеріїв істинності.

Питання про передумови становлення, проблеми та перспективи політичної науки вже неодноразово розглядалось українськими дослідниками, зокрема, у дисертаційних дослідженнях та монографіях С. Рябова [1], І. Горбатенко [2], Ф. Рудича [3–4], ряді публікацій В. Полохала [5], Ф. Кирилюка [6]. Подібні проблеми аналізують і російські політологи О. Бойцова [7], А. Кулик [8].

Проте, невирішеність зазначених вище проблем спонукає глибше усвідомити прояви недостатньо високого рівня самої політичної науки і проаналізувати можливі напрями викладання цієї дисципліни. Особливої актуальності це питання набуває в умовах, коли дійсністю стає заміна політології як загальнообов'язкової навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах на вибірковий спецкурс.

Отже, з'ясуємо напрями вдосконалення викладання політології, що базується на аналізі основних слабких сторін політології в Україні, а також врахуванні зарубіжного досвіду у вирішенні цього питання.

Для вирішення поставленої мети спочатку виокремимо основні проблеми політичної науки, серед яких дослідники називають:

- Політична наука в Україні не надає практичних знань, занадто близька до філософії і носить абстрактний характер. На ранніх етапах свого розвитку політичні науки були тісно пов'язані з політичною філософією та конституціоналізмом (академічна політологія). Проте, розвиток суспільних наук сприяв виокремленню політологічної проблематики. Під впливом позитивізму та біхевіоризму було розширено застосування точних соціологічних та психологічних методів у політичних дослідженнях. Це сприяло обґрунтованості та

незаангажованості результатів аналізу політичних процесів та явищ [5].

Досить актуально у цьому контексті звучать слова західного політолога Х. Клінгеманна: “Для політології як дисципліни є важливим розвиток надійної системи збирання даних, що описує основні характеристики через порівняльний аналіз, щоб зачепити питання ідентичності і виконати завдання представництва інтересів на національному, європейському та глобальному рівнях” [9; 115].

- Відсутність чітких вимог щодо фахівця з політології та їх нормативного затвердження. На практиці це проявляється в тому, що часто дипломовані політологи не знаходять місця роботи. Разом з цим ледь не кожен вважає себе найкращим політтехнологом, політконсультантом, політиком і політологом, не маючи для цього абсолютно ніяких підстав. Тобто відбувається масовий наплив дилетантів і непрофесіоналів. Це приховує в собі небезпеку компрометації цієї науки.

У навчальному процесі такий стан речей можна пояснити порядком виокремлення спеціальностей: не за галузями наукового знання, а за науковим проблемами. Така риса притаманна лише державам пострадянського простору. Наприклад, у Франції традиційним є поділ на такі спеціальності, як 1. Політична теорія (теорія політики та історія політичних ідей). 2. Публічні (державні) інститути різного рівня та різних гілок влади. 3. Політична участь та тиск громадян (партії, групові об'єднання, суспільна думка). 4. Міжнародні відносини [10].

- Використання політології для обґрунтування дій правлячої еліти, маніпулювання громадською думкою, або, за влучним висловлюванням С. Рудича, спроби “зробити її зовнішньо респектабельною служницею чинної влади” [5; 35].

Останнє виявляється у відсутності традицій незалежності гуманітарної

науки. Певні групи вчених зберегли й посилили свою залежність від влади, інші — зайнялися теоретичним обслуговуванням інтересів партій і рухів. Такі дослідження найчастіше проводяться некваліфіковано і заангажовано.

Як зазначають дослідники особливостей викладання у західноєвропейських державах, засадничим принципом організації освітнього процесу є теза: чим складнішою є навчальна програма, тим більшу свободу вибору мають студенти. Здобуваючи базову освіту в головній школі, учень має засвоїти обов'язковий мінімум предметів, що дає йому можливість відразу почати працювати або спробувати продовжити освіту.

Така свобода, звісно, накладає і більшу відповідальність. А тому більш освічені члени суспільства разом із засвоєнням знань із різних галузей сучасної науки виховують у собі здатність самостійно ухвалювати рішення і відчуття відповідальності за наслідки цих рішень. Іншим важливим результатом такої диференціації є те, що, обираючи той чи той фах у вищому навчальному закладі, студент спирається на вже наявні знання, здобуті в школі. Тобто, навчальні програми університетів можуть і мають бути побудовані не як загальні ознайомчі курси з різних галузей фундаментальних і застосовних наук, а як поглиблене вивчення сучасних наукових проблем, що уможлиблює залучення студентів до дослідницької діяльності.

Принцип свободи вибору у вищій школі зреалізовано найбільш потужно в освітній системі ФРН. Там студенти мають обов'язково обрати до своєї спеціальності (*Hauptfach*) ще й другу спеціальність (*Nebenfach*), набір і послідовність вивчення предметів у межах цих спеціальностей здебільшого обирають самі студенти. Це створює таку освітню ситуацію, в якій свобода і відповідальність зростають пропорційно до ускладнення й поглиблення освіти від початкової школи до закінчення університету [11].

Підсумовує сказане український дослідник М. Іванов, який стверджує: повноцінна освіта неможлива без демократії [12].

Стосовно викладання цей лозунг може означати дискусії з актуальних проблем буття, самоврядні засади організації навчання, зустрічі з політиками — все це стає важливою протидією проявам упередженості викладання. Саме від цього залежать толерантність і конструктивна критика, несприйняття всього, що намагаються нав'язати.

Для подолання радянської догматизації знання, в тому числі політологічного, слід відмовитись від моноцентричних уявлень на користь визнання співіснування різних, що не піддаються зведенню в єдине ціле, наукових ідей, стилів мислення, між якими можливий продуктивний діалог. Адже, основними характеристиками політичного знання є його постійна незавершеність, виключення оцінок, що претендують на кінцеву істину.

Тому навчання не повинно зводитися до простого передавання знання. Перетворення переданої інформації в знання відбувається через її творче осмислення студентом, співвіднесення з особистим досвідом і переживаннями, нормами соціального оточення. Завдання викладача в освітньому процесі — створення сприятливих умов для активного осмислення інформації. Це залучення тих, кого навчають, до дослідницьких проектів, їх участь у публічних дискусіях.

Простіше кажучи, класична лекція і семінар мають бути доповнені цілим рядом сучасних тренінгових технологій, процесом вільного обговорення.

Також варто змінити класичні форми контролю. Реферати, курсові, контрольні роботи найчастіше спрямовані на відтворення інформації, а не її аналіз, тому особливого значення при оцінюванні знань слід надавати оригінальності та творчому підходу до вирішення завдань.

Важливим є застосування наочності. Цим дидактичним принципом часто нехтують у викладанні гуманітарних наук. Проте, наприклад, використання презентацій для наочності має ряд переваг, серед яких стимулювання зацікавленості, вплив на ще один канал сприйняття інформації, зручність читання лекції (основні моменти не треба диктувати), можливість більш образного сприйняття інформації (використання ілюстрацій, відео), можливість розставляти акценти за допомогою шрифтів, кольорів, ефектів появи, місця розташування.

Отже, сучасний навчальний процес передбачає перехід до співробітництва і співтворчості, стимулювання критичного мислення, пошукової дослідницької діяльності. Це можливо, насамперед, через організацію індивідуальної роботи студентів, оскільки вона сприяє виробленню навичок формування власних суджень у процесі аналізу матеріалів і підготовки письмових звітів та усних повідомлень. При зіставленні різних позицій та установок виробляється здатність логічно мислити. Розвиток умінь чітко й доступно викладати та захищати власну позицію, вислуховувати думки опонентів і дискутувати сприяє формуванню відкритої політичної культури.

Також важливо змінити ставлення до мети навчання та викладання. Демократичні зміни, що відбулися за час існування молодшої української держави, висунули на порядок денний проблему формування відповідної суспільної свідомості.

Незважаючи на ухвалені в Україні документи [13–17], що покликані спрямувати розвиток освіти і виховання відповідно до сучасних вимог, лишається не до кінця з'ясованим питання про методи розв'язання таких завдань, як формування активного, свідомого громадянина, підготовленого до участі в економічному, культурному і політичному житті.

Ключовими лишаються проблеми формування громадянської культури членів суспільства, що ґрунтується на демократичних цінностях, свідомій участі в політичному житті, умінні користуватися легальними засобами і прийомами виборчого механізму для підтримки політичних сил, націлених на реалізацію об'єктивних інтересів більшості суспільства.

Тобто, варто усвідомити тісний взаємозв'язок політичного розвитку і політичного виховання. Адже політична освіта може виступити своєрідним механізмом формування громадянського суспільства та його включення, поряд з державою, у вирішення регіональних і глобальних проблем. А тому державні освітні органи мають всіляко сприяти реалізації ключової ролі політичної освіти у формуванні сучасної політичної культури громадян, яка виступає своєрідною умовою стабільного просування країни шляхом демократизації.

Варто підкреслити і можливості забезпечення свободи як чинника ефективного функціонування демократичної політичної системи через заходи гуманітарної політики. Уряд покликаний виступити стимулятором та соціальним замовником культурної саморегуляції соціуму. У відповідь духовній кризі державні органи мають створити інституціоналізовані структури впливу та оформити офіційно-державну культуру. Нині політична наука має охопити всі без винятку верстви населення, особливо державних службовців, що мають здійснювати свої повноваження, послугуючись науковим знанням.

Люди, що за своєю природою схильні і хочуть вірити у привабливі політичні гасла, мають бути здатними перевірити їх на основі висновків політичної науки і вимог реального життя. Тільки тоді громадяни зможуть зробити свідомий вибір і нести за нього відповідальність.

Водночас, формування національної політичної науки не повинно виключа-

ти марксистське бачення та досягнення дослідників, що працювали на теренах СРСР. Адже повне заперечення історичного минулого, по-перше, не сприяє процесу політичної соціалізації, а по-друге, так само може стати основою одностороннього, заангажованого ставлення до політичних явищ.

Таким чином, проведений аналіз дає підстави говорити, що причинами багатьох суперечностей у галузі викладання політичних наук є негативне ставлення до політичної науки в радянський період, хибний підхід до викладання в цілому як до процесу насадження ідей, вигідних для правлячого режиму, привчання до конформізму та посередності.

Водночас, серед несприятливих чинників формування сучасної політичної науки в Україні варто зазначити і перехідний характер української політичної системи, недосконалість системи загальної та вищої освіти, а також недооцінка ролі політичної освіти для формування високого рівня політичної культури та громадянської свідомості.

Тому підвищення рівня викладання політичних наук передусім залежить від державної гуманітарної політики, реформування системи освіти в цілому, фінансування освітньої та наукової галузі.

Проте, деяких зрушень можна досягти і на рівні конкретних ВНЗ. Серед таких заходів можна назвати:

- збагачення навчальних програм курсами практичного спрямування із застосуванням конкретних та чітких методів досліджень;
- збільшення питомої ваги вибірко-вих курсів та посилення професіоналізації різних спрямувань.

Багато моментів у цьому процесі залежать і від самого викладача. На нього покладається завдання:

- використання проблемних лекцій із залученням студентів до вирішення певних теоретичних проблем, що водночас активізує їхню увагу;

- поєднання традиційних методів викладання та тренінгових технологій на семінарі;
- стимулювання самостійних висновків, пошуку нових невирішених проблем, критики існуючих підходів, класиків політичної думки під час дискусій і виконання письмових робіт;
- застосування новітніх технологій, у тому числі мультимедійних та дистанційного навчання.

Отже, формування національної політичної науки залишається актуальним завданням системи освіти. Для його успішного досягнення провідними принципами мають стати свобода навчання та викладання, врахування національних особливостей, неупередженість, орієнтація на людину, націленість на формування свідомої громадянської позиції індивіда, що, в свою чергу, стане гарантією демократії та сприятиме ефективному суспільно-політичному розвитку.

Література

1. Рябов С. Політична наука в Україні ХХІ століття: стан та перспективи розвитку. — К.: Навч.-метод. центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2005. — 104 с.
2. Горбатенко І. А. Політична наука і освіта в Україні та її вплив на розвиток суспільства і формування особистості // Актуальні проблеми політики. — Одеса, 2005. — Вип. 25. — С. 377–383.
3. Рудич Ф. Політологія в Україні: теоретичний та прикладний аспект // Наукові записки ІНВП НАН України. — К., 1997. — № 7. — Вип. 1 — С. 10–23.
4. Рудич Ф. Політологія в Україні: теоретичний та прикладний контекст // Віче. — 1997. — № 7. — С. 24–36.
5. Полохало В. Політологія посткомуністичних суспільств в Україні і Росії (до методології політичного аналізу) // Політична думка. — 1998. — № 2. — С. 9–22.
6. Кирилюк Ф. М. Українська політологія: рівень розвитку, проблеми // Політологічний вісник. — 1993. — № 4. — С. 24–32.
7. Бойцова О. Ю. Политическая наука в XX в.: общие характеристики и основные этапы становления // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 12, Полит. науки. — 2001. — № 1. — С. 5–18.
8. Кулик А. Н. Политическая наука в России: кризис или переход на новую модель развития? // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 12, Полит. науки. — 1997. — № 1. — С. 93–114.
9. Клингеманн Х. Д. Сравнительный анализ политической науки в Западной Европе // Полис. — 2008. — № 3. — С. 97–115.
10. Фавр П. Политическая наука во Франции // Полис. — 1996. — № 6. — С. 109–116.
11. Кебуладзе В. Вивчаючи європейський досвід: освітня система Німеччини та її значення для України // "Європейський освітній портал" <http://www.eu-edu.org/ua/news/info/163>
12. Іванов М. Що таке "громадянська" і що таке "політична освіта" // Політичний менеджмент. — 2003. — № 2. — С. 41–50.
13. Закон України "Про освіту" // ВВР України. — 1996. — № 21.
14. Закон України "Про загальну середню освіту" // Голос України. — 1999. — 23 черв. — С. 5–7.
15. Закон України "Про професійно-технічну освіту". — Голос України. — 1998. — 10 берез. — С. 6–9.
16. Указ Президента України "Про Концепцію підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів в Україні" № 1322 // Офіц. Вісн. України. — 2000. — № 50.
17. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства" № 1697 від 15 верес. 1999 р. // Офіц. Вісн. України. — 1999. — № 37.